

BÖLÜM 31

YÜRÜTÜCÜ İŞLEV SORUNLARINA YÖNELİK ÖNERİLER

Belgin ÜSTÜN GÜLLÜ

Dr., Düzce Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

Didem Behice ÖZTOP

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatri AD

Şükrü TORUN

Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü ve Anadolu Üniversitesi TUDAM Nörokreatif Müzik Terapi Ünitesi

Bezinde dikkati yöneten geniş sistemin ayrılmaz bir parçası olan fronto-parietal sinir ağının aracılık ettiği yürütücü işlev becerileri (YİB) hedefe yönelik olarak dikkat, organizasyon, karar verme, planlama yapma, sıraya koyma, bir görev ya da eylemi başlatma, davranışların sonuçlarını kestirebilme, sorunlarla baş edebilmek için uygun çözümler üretebilme, uygun olmayan davranışı ya da düşüncüyü durdurabilme (öz-kontrol, inhibisyon), güncelleme-geçiş yapma (esneklik) ve bir görevi planlayabilme ya da yerine getirebilmenin yanında birden fazla görevi de düzenleyerek başarılı bir şekilde yürütebilmeyi sağlayan zihinsel süreçlerdir (1,2). YİB, başta çalışma belleği olmak üzere, görsel-işitsel bellek ve bilgi işleme hızı gibi önemli bilişsel bileşenler içerir.

Yürütücü işlevler çocukların dikkat toplama, amaçlı öğrenme, dürtülerini bastırma, eylemlerini kontrol etme ve hata belirleme becerileri temelinde duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını bilinçli olarak izleyebilmesine yardım eder. Bu beceriler, akademik başarı için çok önemli olduğu düşünülen biliş ve davranışın birçok yönüne kaynaklık ederek çocukların sınıf ve okul yaşantılarını başarılı bir şekilde sürdürebilmesinin de temelini oluşturur. YİB'in öz düzenleme (kendini düzenleme) boyutu, sınıf kurallarına uyma, gereksiz hareketlerden kaçınma veya dikkat dağınıklığına direnme gibi öğrenme için gerekli davranışsal becerileri destekler. Son olarak, akranları veya öğretmenleri ile sosyal durumlarla karşılaştıklarında karşılaşmanın önemli yönlerine seçici bir şekilde katılmaları, otomatik, baskın tepkileri engellemeleri ve sosyal olarak uygun bir yanıt seçmeleri ve uygulamaları ve sonucu izlemeleri de yürütücü işlevlerin sosyal ilişkilerdeki önemli bir rolüdür (3).

Özgül Öğrenme Bozukluğu (ÖÖB), diğer akademik öğrenmelerin temeli olan okuma, yazma veya matematik becerilerini öğrenme veya kullanma yeteneğini engelleyen bir nörogelişimsel bozuluktur. ÖÖB olan çocuklarda öncelikli sorunlar okuma ve yazma gibi dille ilişkili alanlarda olduğu için, dil işlevlerinden sorumlu olan ve neredeyse tüm beyine yayılan dil ağının YİB ile ilgili bileşenlerinde de problem olması beklenmektedir (4,5,6). Bu nedenle ÖÖB olan çocuklarda YİB'nin rolü büyüktür ve bu alanda yapılacak çalışma ve ailelere verilecek önerilerle önemli gelişmeler sağlanabilmektedir.

reddetmeden karşılıklı oyuna dönüştürerek kabul etmekte fayda vardır. Aksi taktirde çabuk sıkılıp, sorgulandığını düşünebilir ve etkinliğimiz kısa süreli olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yürütücü işlevleri gelişmiş ya da desteklenmiş çocukların; daha iyi ön planlama yaparak daha az hamle ile problem çözdükleri, sosyal becerilerinin ve sosyal yeterlilik düzeylerinin daha fazla olduğu, planlamada daha kısa süre kullandıkları, daha çok kelime bildikleri, sosyal uyumlarının ve akademik başarılarının daha iyi olduğu bu nedenle erken çocukluktan itibaren desteklenmeleri gerektiği bildirilmektedir (24).

Bazı çocuklar yürütücü işlevlerin bazı alanlarındagüçlükçekerken, bazıları tüm alanlarda değişen derecelerde zorluk yaşayabilirler. Hem yürütücü işlevlerdeki güçlükler, hem de öğrenme güçlüğü'nün farklı işlev alanlarında yarattığı diğer zorluklar bazen çocukların çalışmalara odaklanmasını ve uygulamalara katılımını zorlaştırabilir. Her çocukta beklenen görevler veya sunulan destekler de farklı olabilir. Bu farklılıklar nedeniyle çocuğun kendine özgü güçlü ve zayıf yönlerini iyi tanımak, onun için en uygun stratejileri belirlemek, çabasını fark etmek, ona takdir edildiğini ve onaylandığını hissettirerek özgüvenini desteklemek, sürece uyumunu kolaylaştıracaktır.

KAYNAKLAR

- Niendam, TA, Laird, AR, Ray, KL, Dean, YM, Glahn, DC, Carter, CS. Meta-analytic evidence for a superordinate cognitive control network subserving diverse executive functions. *Cogn Affect Behav Neurosci*. 2012;12(2):241-268.
- Akyürek G. Disleksili Çocuklarda Bilişsel Terapinin Yürütücü İşlevler ve Aktivite Rutinlerine Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi. Ankara. 2017.
- Bernier A, St-Laurent D, Matte-Gagné, Milot T ve ark. Parenting and Young Children's Executive Function Development. M.J. Hoskyn, G. Iarocci, A. R. Young (ed). *Executive Functions in Children's Everyday Lives*, Oxford University Press. 2017.
- Reiter A, Tucha O, Lange KW. Executive Functions in Children with Dyslexia. *Dyslexia*. 2005; 11:116-31.
- Taur S, Karande S, Saxena AA, Gogtay NJ, Thatté UM. Use of computerized tests to evaluate psychomotor performance in children with specific learning disabilities in comparison to normal children. *Indian J Med Res*. 2014; 140 (5): 644- 648.
- Varvara P, Varuzza C, Sorrentino ACP, Vicari S, Menghini D. Executive functions in developmental dyslexia. *Front. Hum. Neurosci*. 2014; 8 (120): 1-8.
- Özat NE. Öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklarda frostig görsel algı eğitim programının etkisi. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu. 2010.
- Doğan H. Özel öğrenme güçlüğü riski taşıyan 5-6 yaş çocukları için uygulanan erken müdahale eğitim programının etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul. 2012.
- Türkoğlu S, Çetin FH, Tanır Y, Karatoprak S. Çalışma Belleği ve Nörogelişimsel Hastalıklar. *Turk J Child Adolesc Ment Health* 2019; 26(2):52-62
- Baddeley AD. *Working memory*. New York: Oxford University Press. 1986.
- Baddeley A. Working memory and language: An overview. *J Commun Disord*. 2003; 36:189-208.
- Padilla F, Bajo MT, Macizo P. Articulatory suppression in language interpretation: Working memory capacity, dual tasking and word knowledge. *Bilingualism: Language and Cognition*. 2005; 8:207- 219.
- Masoura EV. Establishing the link between working memory function and learning disabilities. *Learning disabilities: A contemporary Journal* 2006; 4(2): 29-41.
- Swanson HL. Are working memory deficits in readers with learning disabilities hard to change?. *Journal of Learning Disabilities* 2000; 33(6): 551-566.
- Gupta PK, Sharma V. Working Memory and Learning Disabilities: A Review. *The International Journal of Indian Psychology*. 2017; 4.

16. <http://akademidisleksi.com/uzman/disleksi-ve-okuma-anlama-stratejileri/erişim-tarihi:04.04.2021>
17. <http://akademidisleksi.com/uzman/disleksi-icin-evde-ne-yapilabilir/erişim-tarihi:04.04.2021>
18. Budak S. "Psikoloji Sözlüğü", 2. Baskı. 2003
19. Gleissner U. Helmstaedter C. ve Elger CE. "Right Hippocampal Contribution to Visual Memory: A Presurgical and Postsurgical Study in Patients with Temporal Lobe Epilepsy", *Journal of Neurology, Neurosurgery and Psychiatry* 1998; 65(5): 665-669.
20. Vlachos F, Karapetsas A. Visual Memory Deficit In Children With Dysgraphia. *Perceptual and Motor Skills* 2003; 97:1281-1288.
21. Araujo S, Faisca L, Reis A, Marques JF, Petersson KM. Visual naming deficits in dyslexia: An ERP investigation of different processing domains. *Neuropsychologia*. 2016; 91: 61-76.
22. A Handbook on Learning Disabilities. Ontario's Ministry of Children and Youth Services. 2009
23. Aslan K. Özgül Öğrenme Güçlüğü'nün Erken Dönem Belirtieri Ve Erken Müdahale Uygulamalarına Dair Derleme. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 2015; 1(2). 577-588.
24. Gökçe TG, Kandır A. Erken Çocukluk Döneminde Yönetici İşlevlerin Gelişimi ve Değerlendirilmesi ile İlgili Türkiye'de Yapılan Bilimsel Çalışmaların İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2019; 21(2): 529-546.